

Vejledning til indberetning af magtanvendelse efter servicelovens kapitel 24, kapitel 24 a og kapitel 24 b

Indledning

Magtanvendelse kan kun anvendes over for borgere med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, herunder borgere, hvor en betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne er en konsekvens af demens eller anden erhvervet og fremadskridende mental svækkelse. Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten må kun ske for at sikre borgerens omsorg, værdighed og tryghed eller for at tilgodese hensynet til fællesskabet på bo- eller dagtilbuddet eller hensynet til andre. Det er magtanvendelse, når borgeren ikke frivilligt medvirker til foranstaltningen. Det vil sige, hvis borgeren direkte modsætter sig foranstaltningen, forholder sig passivt eller ikke er i stand til at give informeret samtykke.

Al magtanvendelse skal registreres og indberettes til myndighederne. Det vil sige både magtanvendelse, der er foretaget på baggrund af en afgørelse truffet af kommunalbestyrelsen eller Familieretshuset, og magtanvendelse, der er foretaget af personalet uden forudgående afgørelse.

Før der foretages magtanvendelse, skal alle muligheder for at opnå borgerens frivillige medvirken være afprøvet. Magtanvendelse skal desuden altid stå i et rimeligt forhold til det, der ønskes opnået (proportionalitetsprincippet). Hvis mindre indgribende foranstaltninger er tilstrækkelige, skal man anvende disse (mindsteindgrebsprincippet). Magtanvendelse skal altid foretages så skånsomt og kortvarigt som muligt og med størst mulig hensyntagen til den pågældende og andre tilstedeværende, så der ikke forvoldes unødige krænkelse eller ulempe (skånsomhedsprincippet).

Typer af magtanvendelse

Der kan kun lovligt iværksættes de typer af magtanvendelse, der er nævnt i følgende paragraffer i serviceloven:

Kapitel 24. *Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for alle voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne:*

- § 124 c. Afværgehjælp
- § 124 d. Fastholdelse m.v.
- § 125. Anvendelse af særlige døråbnere
- § 128. Anvendelse af stofselser
- § 128 b. Anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi på baggrund af afgørelse
- § 128 c. Låsning og sikring af yderdøre og vinduer
- § 129. Optagelse i særlige botilbud uden samtykke
- § 129 a. Optagelse i særlige botilbud uden samtykke ved væsentlig fare for andre eller særligt truende eller chikanerende adfærd

Kapitel 24 a. Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for alle voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som ikke er en konsekvens af demens eller anden erhvervet og fremadskridende mental svækkelse:

- § 136 a. Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer

Indgreb efter § 136 a kan kun ske i de hygiejnesituationer, der fremgår af magtanvendelsesbekendtgørelsens § 7:

- Tandbørstning
- Barbering
- Hårvask, badning, håndvask og tøjskift
- Klipning af hår og negle
- Skift af bleer og bind
- Fjernelse af madrester og andre genstande i kindpose, mundhule, øre og næse
- Almindelig sårpleje.

Kapitel 24 b. Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for alle voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som er en konsekvens af demens eller anden erhvervet og fremadskridende mental svækkelse:

- § 136 c. Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer
- § 136 d. Fastholdelse m.v. ved meget grænseoverskridende eller meget konfliktskabende adfærd
- § 136 f. Optagelse i særlige botilbud uden samtykke (hvis borgeren ikke modsætter sig, men mangler evnen til at give samtykke)

Hvis en borger både har fx udviklingshæmning og demens eller anden fremadskridende mental svækkende, kan kapitel 24 b anvendes, hvis den fremadskridende svækkelse forårsager en betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne.

Registrering og indberetning

Der skal ved anvendelse af alle de oven for nævnte magtanvendelser altid foretages registrering og indberetning. Registreringer og indberetninger skal foretages på skema 1 a, skema 1 b, skema 2 eller skema 3 afhængig af hvilken type af indgreb, der er foretaget. Det er vigtigt, at skemaerne udfyldes fyldestgørende.

På både social- og ældreområdet er der pligt til at anvende Socialstyrelsens skemaer ved:

- registrering og indberetning af magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten efter servicelovens kap. 24, 24 a og 24 b (Skema 1 a og 1 b)
- registrering og indberetning af flytning uden samtykke efter servicelovens §§ 129, 129 a og 136 f (Skema 2).

Det er frivilligt at anvende Skema 3 (anmodning om kommunal afgørelse om magtanvendelse efter servicelovens kapitel 24 og 24 a).

SKEMA 1 a og 1 b (akutte indgreb og indgreb på baggrund af kommunal afgørelse):

- Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for alle voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne (kapitel 24)
- Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for alle voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som ikke er en konsekvens af demens eller anden erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (kapitel 24 a)
- Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for alle voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som er en konsekvens af demens eller anden erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (kapitel 24 b)
- Bilag 1 udfyldes for forhåndsgodkendte magtanvendelser. Bilag 1 kan desuden anvendes ved gentagne indgreb efter § 136 c om kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer uden forudgående afgørelse (kun personer med demens el. lign.) (Skema 1 b).

SKEMA 2 (flytning):

- Optagelse i særlige botilbud uden samtykke, jf. §§ 129 og 129 a i kapitel 24 og § 136 f i kapitel 24 b.

Der er endvidere udarbejdet et skema 3, som kan anvendes ved anmodning om afgørelse om magtanvendelse. Anvendelse af skema 3 er ikke obligatorisk, og anmodning kan derfor også ske på eget udarbejdet skema.

SKEMA 3 (anmodning):

- Anmodning om kommunal afgørelse om magtanvendelse efter servicelovens kapitel 24 og 24 a.

Ansvarsområder ved udfyldelse af registrering og indberetningsskemaerne

Det er medarbejdernes ansvar at:

- registrere indgreb efter §§ 124 c-129 a, 136 a, 136 c, 136 d og 136 f i det relevante skema og eventuelle bilag, hvor det foretagne indgreb er indeholdt og at
- indberette indgrebet til personalelederen.

Det er personalelederens ansvar at:

- sikre, at indberetningen er korrekt udfyldt og viser/godtgør, at indgrebet opfylder lovens intention
- sørge for, at alle indberetningerne bliver sendt til:
  - borgerens handlekommune,
  - kommunalbestyrelsen i den kommune, der fører det driftsorienterede tilsyn med tilbuddet (socialtilsynet eller det kommunale tilsyn), og
  - den kommunale eller regionale driftsherre, hvis indgrebet har fundet sted på et kommunalt eller regionalt tilbud.
- løbende orientere borgerens pårørende, fremtidsfuldmægtige, værge eller anden repræsentant om, hvilke indgreb der er foretaget
- sørge for, at der sker opfølgning og refleksion efter foretagelse af indgreb.

Personalelederen er den person, der har det øverste administrative ansvar for personalets arbejde, det vil sige, det er tilbuddets leder eller dennes stedfortræder.

Det er kommunalbestyrelsens pligt at:

- sikre, at der bliver udarbejdet handleplaner i overensstemmelse med § 141 i serviceloven for personer over for hvem, der foretages indgreb.

Frister for registrering og indberetning

Registrering af et indgreb (skema 1 a og 1 b, inklusiv bilag 1) skal foretages af den medarbejder, der har foretaget indgrebet, *straks og senest tre dage efter*, at indgrebet har fundet sted. Personalelederen skal indberette registreringerne *månedligt*.

Registrering af optagelse i særlige botilbud uden samtykke skal dog først registreres senest med udgangen af den måned, hvor flytningen er påbegyndt, og disse registreringer skal indberettes kvartalsvist.

Hvem kan træffe beslutning om at foretage indgreb

Lederen og medarbejderne træffer beslutning om at foretage indgreb efter følgende paragraffer:

- § 124 c Afværgehjælp
- § 124 d Fastholdelse m.v.
- § 136 a, stk. 1, og § 136 c Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer
- § 136 d Fastholdelse m.v. ved meget grænseoverskridende eller meget konfliktskabende adfærd (kun demensområdet)
- § 136 e Tryghedsskabende velfærdsteknologi uden forudgående afgørelse (kun demensområdet).

Ifølge § 136 a, stk. 2, (kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer på handicapområdet) skal personalelederen på baggrund af medarbejderens registrering af indgrebet vurdere, om der er behov for at anmode kommunen om at træffe afgørelse om tilladelse til kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer fremover. Personalelederen er forpligtet til at anmode kommunalbestyrelsen herom, hvis der har været anvendt kortvarig fastholdelse i en personlig hygiejne-situation mere end én gang inden for seks måneder over for den pågældende borger.

Kommunal afgørelse

Der er nogle indgreb efter lovgivningen om magtanvendelse, som kommunalbestyrelsen skal træffe afgørelse om. Lederen af tilbuddet skal derfor søge om forhåndsgodkendelse til at foretage indgrebet hos myndigheden. Det gælder for følgende:

- § 125 Særlige døråbnere
- § 128 Stofseler
- § 128 b Tryghedsskabende velfærdsteknologi på baggrund af en afgørelse
- § 129 Optagelse i særlige botilbud uden samtykke (hvis borgeren modsætter sig)
- § 129 a Optagelse i særlige botilbud uden samtykke ved væsentlig fare for andre eller særligt truende eller chikanerende adfærd
- § 136 a Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer, hvis der vurderes behov for fastholdelse fremover, eller hvis der har været anvendt kortvarig fastholdelse i en personlig hygiejne-situation mere end én gang inden for seks måneder over for den pågældende borger
- § 136 f Optagelse i særlige botilbud uden samtykke (hvis borgeren ikke kan give samtykke/ved manglende samtykke).

Bilag 1 – registrering af indgreb på baggrund af en kommunal afgørelse:

Når medarbejdere anvender magt på baggrund af en kommunal afgørelse (forhåndsgodkendt magtanvendelse), eller ved gentagende indgreb efter § 136 c, skal det registreres i skema 1 a eller skema 1 b og bilag 1, som sammen indberettes månedligt. Den første gang i en måned, hvor magtanvendelsen foretages, udfyldes hele skema 1 a eller skema 1 b. De efterfølgende gange indenfor en periode på 31 dage, hvor denne magtanvendelse foretages, registreres dette i bilag 1.

Bilag 1 kan desuden anvendes på samme måde ved registrering af indgreb, efter § 136 c (kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer uden forudgående afgørelse (kun personer med demens eller lign.))

Er der eksempelvis givet tilladelse fra kommunen til at anvende stofseler i en periode på op til et år, skal de enkelte registreringer ske i bilag 1, som sammen med skema 1 a eller skema 1 b indberettes til kommunen og tilsynet 31 dage efter den første magtanvendelse har fundet sted.

Er der givet tilladelse til to eller flere forskellige typer af magtanvendelse over for den samme borger, skal der udfyldes særskilte skemaer og bilag for hver type magtanvendelse.

Om nødret og nødværge

Der kan ikke gives tilladelse til magtanvendelse eller andre indgreb i selvbestemmelsesretten ud over de nævnte tilfælde i servicelovens kapitel 24, 24 a og 24 b. Al anden magtanvendelse er ikke tilladt.

Straffelovens bestemmelser om nødværge og nødret omhandler handlinger i ekstraordinære situationer. Der er tale om handlinger, der som udgangspunkt er strafbare, men som domstolene kan vurdere er straffrie.

Nødværge er en handling, der er nødvendig for at modstå eller afværge et påbegyndt eller overhængende uretmæssigt angreb. Nødværgeindgrebet skal stå i rimeligt forhold til det, der skal beskyttes. Nødværge kan ikke anvendes som grundlag til at foretage en aktiv handling, der ikke er strengt nødvendig. Bestemmelsen kan ikke anvendes som grundlag for at foretage jævnlige forekommende indgreb i selvbestemmelsesretten.

Nødret er et udslag af princippet om, at nød bryder alle love. I praksis vil nødret kun være aktuel, når nødværge ikke finder anvendelse. Nødret kan fx benyttes ved truende legemsskade. Nødret giver, modsat nødværge, mulighed for at gøre brug af tredjemands ting til at forsvare sig med. Den handling, der sker for at afværge angrebet og risikoen for skade, skal stå i forhold til hinanden.

Hvorvidt privatpersoner eller offentlige myndigheder har pligt til at indgive politianmeldelse, i tilfælde af formodede lovovertrædelser, begået af private, er ikke lovreguleret. Socialtilsynet er således ikke forpligtet til at anmelde lovovertrædelser, som tilsynet bliver opmærksom på i forbindelse med et tilsynsbesøg, ligesom socialtilsynet ikke kan kræve, at et tilbud retter henvendelse til politiet. Socialtilsynet, såvel som andre forvaltningsmyndigheder, der bliver opmærksom på forhold, hvor der er mistanke om, at disse er strafbare, har dog en ret til at anmelde disse.

Hvis der har været behov for at bruge nødværge eller nødret, skal det registreres og indberettes i skema 1 a eller skema 1 b.

Er der foretaget indgreb, som ikke har hjemmel i servicelovens kapitel 24, 24 a eller 24 b, skal indgrebet ligeledes registreres og indberettes i skema 1 a eller skema 1 b.

Indgrebet skal **straks og senest tre dage** efter, at indgrebet har fundet sted indberettes til personalelederen. Personalelederen skal sørge for, at registreringerne indberettes månedligt.